

Undervisningsforløb om Stalinismens forbrydelser

Til historie og samfundsfag (psykologi og filosofi kan inddrages).

Forløbet er udviklet af Linda Lapina, workshopleder ved DIIS, Auschwitz-dag 2011

Undervisningsforløbet lægger op til en behandling af stalinismens forbrydelser enten ud fra en tværfaglig tilgang eller i enkelte fag som fx historie, samfundsfag, psykologi og/eller filosofi.

Centrale begreber

Ideologi, statslig terror, revolution, historiebrug (og misbrug), motivation, national identitet, fortrængning, kollektive erindringer, moral og ansvar.

Fokusområder i forløbet:

1. At informere om Stalinismens forbrydelser i en russisk og verdenshistorisk kontekst.
2. At præsentere FN's folkedrabskonvention og belyse hvilke faktorer, der medvirker til, at der i dette tilfælde tales om "forbrydelser mod menneskeligheden" og ikke folkedrab.
3. At belyse og analysere hvilke forskellige aktører, der kan have interesse i, at en bestemt version af historien undertrykkes eller erindres, og hvordan dette kommer til udtryk gennem fx avisartikler, historiebøger, pensum i skolerne mm.
4. At se på nogle af de motivationer, der kan drive forskellige aktører til handling og til en særlig historieforståelse. Herunder politiske agendaer, æresbegreber, økonomiske interesser, nationalisme og patriotisme, familiehistorisk forankrede identiteter, mv.
5. At diskutere begreber som ondskab, ligegyldighed, ansvar og fortrængning/glemsel i forbindelse med forbrydelser mod menneskeheden/folke drab.
6. At styrke elevernes evne til at relatere til nogle af de ovennævnte begreber og/eller motivationer til nutidige problematikker.
7. At styrke elevernes kildekritiske kompetencer, bl.a. ud fra spørgsmål om, hvorvidt historie kan være objektiv, og hvad der skal til, for at man stoler på en bestemt fremstilling af historien.

I det følgende er opridset et undervisningsforløb med en række konkrete øvelser og diskussioner. Forløbet kan bruges selvstændigt til at arbejde med de enkelte begreber og problematikker eller kan fungere som et led i et længerevarende forløb om stalinismen eller om det tidligere Sovjetunionen.

Se sidst i dokumentet for henvisninger til yderligere læsning.

Undervisningsforløb (tilpasset til to lektioner):

1. Lektion

Tid	Aktivitet	Indhold
0-10 min	<p>Introduktion</p> <p>Bilag 1</p>	<p>Introduktion til Sovjetunionen og Sovjetunionens position umiddelbart efter 2. Verdenskrig:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sovjetunionen allierede sig efter 1941 med England og USA. Landets befolkning led meget under 2. Verdenskrig. Hver fjerde indbygger blev dræbt eller såret. I alt døde ca. 20 millioner mennesker. • Der gik 30 år, før indbyggertallet kom op på samme niveau som lige før 2. Verdenskrig. Landets økonomi var også hårdt ramt, med ca. en fjerdedel af alle økonomiske ressourcer ødelagt. Sovjetunionen modtog lån fra Sverige og Storbritannien, men tog ikke imod hjælp fra USA (gennem Marshall-planen). • De allieredes sejr over Nazi-Tyskland havde stor indflydelse på, hvordan Sovjetunionen blev opfattet lige efter krigen og helt frem til i dag. De blev primært set som havende en afgørende rolle at spille i at vælte "uhyret" (Nazi-Tyskland). Denne fremstilling var ofte på bekostning af et manglende fokus på Sovjetunionens egne forbrydelser. • Stalin blev nomineret til Nobels fredspris i både 1945 og 1948. • Sovjetunionen fik stor indflydelse i FN og var bl.a. med til at udarbejde folkedrabskonventionen i 1948. <p>Vis eventuelt de første billeder fra bilagene (Befrielsen af Auschwitz) og spørg eleverne, hvem det er, der befrier lejren.</p> <p>Der var også andre konsekvenser af Sovjetunionens sejr under 2. Verdenskrig:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sovjetunionen beholdt de Baltiske lande, Østtyskland og de østlige dele af Polen, Tjsekoslovakiet, og Rumænien, som var blevet erobret i løbet af krigen. I slutningen af 1940'erne kom pro-sovjetiske kommunistpartier til magten i Polen, Ungarn, Rumænien, Bulgarien og Tjsekoslovakiet. Styreformen blev stalinistisk diktatur, og disse lande forblev Sovjetiske satellitter stort set uafbrudt til 1991, hvor den kolde krig sluttede. • Stalins regime fortsatte frem til hans død i 1953. <p>Spørg eleverne, om de ved noget om de forbrydelser, der blev begået under Stalin.</p>
10-25 min	Tidslinje	<p>Med udgangspunkt i eventuelle input fra eleverne tegnes der nu en tidslinje på tavlen eller på overhead fra 1924 (hvor Lenin dør, og Stalin kommer til magten) frem til 1953 (hvor Stalin dør).</p>

	<p>Er der kun begrænset tid, kan man nøjes med at inkludere de fire nedenfor præsenterede nedslagspunkter, der er understreget.</p> <p>Det kan undre eleverne (spørg evt. selv eleverne), hvorfor hungersnøden i Ukraine i 1932-1933 bliver nævnt som statslig forbrydelse. Hvordan kan en hungersnød være påført af staten?</p> <p>Forklar da statens rolle i hungersnøden: Hvordan staten tvangskonfiskerede korn fra sultende bønder for at opretholde eksport til udlandet og finansiere industrialisering. Og hvordan de hungersnødsramte områder blev afspærret. Nogle historikere mener, at hungersnøden blev bevidst fremprovokeret for at knuse bøndernes modstand mod kollektivisering af landbruget og den ukrainske nationalisme.</p> <p>(Læs artikel om hungersnøden i Ukraine: www.folkedrab.dk/sw53252.asp)</p> <p>Nedslagspunkter til tidslinjen (ved tidsnød vælg evt. kun de understregede):</p> <p>1928-1933: terror mod "socialt fremmede elementer" (intellektuelle, præster, mm.)</p> <p>1929-1933: tvangskollektivisering af landbruget, "dekulakisering". "Kulakker" var den relativt mest velhavende og produktive gruppe bønder, som af denne grund kunne skabe mest modstand mod tvangskollektiviseringen. Lenin udråbte dem som kapitalister, regimets og de fattige bønders fjender allerede før revolutionen.</p> <p>Læs mere: http://folkedrab.dk/sw53198.asp</p> <p><u>1932-1933: hungersnød i Ukraine og Kasakhstan, antageligt 7-8 mio. ofre. De anslåede tal svinger dog fra mellem 2 til 14 mio.</u></p> <p>1935-38: udrensninger i den Røde Hær og kommunistpartiet, skueprocesser. Mange fremtrædende kommunister og officerer i den Røde Hær blev anklaget for fx sabotage, spionage og planlægning af komplotter mod Stalin. Sagerne var afgjort på forhånd. Nogle af retssagerne foregik offentligt, antageligt med henblik på at sprede frygt i befolkningen.</p> <p>Mere information: http://folkedrab.dk/sw53306.asp</p> <p>1936-38: <u>"Den Store Terror": 0.7 mio. henrettede, 40.000 af ofrene blev henrettet efter en personligt underskrevet ordre fra Stalin.</u> Den Store Terror begyndte med udrensningerne i kommunistpartiet, som spredte sig</p>
--	---

	<p>Bilag 2. Folkedrabs- konvention</p>	<p>til den almene befolkning.</p> <p>1941-49: <u>tvangsdeportationer af etniske minoriteter (3.3 mio.) og andre befolkningsgrupper (3.8 mio.) til Sibirien og Centralasien.</u> Disse områder var dårligt egnede til beboelse på grund af et barsk klima, ufrugtbar jord, mangel på infrastruktur (veje, hospitaler, huse, mm.) Op til 40 % af de deporterede døde af sygdomme, kulde, tørst, sult og udmattelse.</p> <p>1942-1945: 1,2 mio. krigsfanger, desertører samt tyske civile bliver henrettet.</p> <p>1953: afsløring af "lægekomplottet", kulmination af jødeforfølgelser i Sovjetunionen. Flere jødiske læger blev i starten af 1953 anklaget for at have myrdet fremtrædende medlemmer af kommunistpartiet. I Stalins sidste leveår var der flere og flere arrestationer, henrettelser og udrensninger af jøder, der besad poster i partiet. Nogle forskere mener, at disse tilfælde varslede en kommende masseforfølgelse af Sovjetunionens jøder, som kun blev afværget af Stalins død.</p> <p>1930-1953 Gulag lejre: <u>14-20 mio. mennesker i fangenskab, op til 5 mio. mennesker slået ihjel.</u></p> <p>Gulag er på russisk en forkortelse af "Hovedadministrationen af arbejdslejre". Enkelte lejre eksisterede helt frem til 1960, men de fleste fanger blev rehabiliteret efter Stalins død. Lejrenes indsatte var oftest en meget blandet forsamling: kriminelle, politiske fanger og såkaldte "socialt fremmede elementer" (som kunne være bønder, præster, intellektuelle, jøder mm.) Derudover sad der også kvotefanger: mennesker, som fx blev pågrebet på gaden uden identifikationsdokumenter, kunne blive anholdt uden grund i de områder, hvor politiet havde fået at vide, at der var brug for et større antal fanger. Mange mennesker ankom altså til lejrene uden en dom. Det gør det svært at fastslå et mere præcist antal indsatte.</p> <p>Klimaet var ofte barskt og forholdene primitive. Ofte skyldtes fangernes død ikke intention, men dårlig planlægning: fx skete det, at brød, som blev kørt ud til lejrene med tog om vinteren, var så frosne, når de nåede lejrene, at de ikke engang kunne bruges som brænde.</p> <p>Fokus</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Præsenter kort de fire grupper, der er inkluderet i FN's folkedrabskonvention fra 1948: racemæssige, etniske, religiøse, nationale grupper (artikel 2), se bilag. <p>Spørg eleverne, hvilke grupper, man kan sige, der "mangler" i definitionen (det oplagte svar er politiske grupper, men kulturelle,</p>
--	---	--

		<p>socioøkonomiske, intellektuelle, seksuelle minoriteter etc. kan også være gode svar). Hvorfor mangler disse grupper?</p> <p>Evt. kan man vende tilbage til Hungersnøden i Ukraine som eksempel for at belyse, hvordan "folkedrab" anvendes som kategori. Hvis man (som nogle historikere) mener, at hungersnøden bevidst blev rettet mod ukrainere som etnisk gruppe, er begivenheden omfattet af folkedrabskonventionen. Det er med denne begrundelse, at hungersnøden i Ukraine og ni andre lande (inkl. USA) bliver kaldt for "folkedrab".</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Diskuter de forskellige – og meget varierende – opgørelser over antallet af døde under Stalins regime. Gør det en forskel, om der i alt døde 10 eller 20 millioner under Stalins forbrydelser, og for hvem/i hvilke sammenhænge er denne forskel vigtig? 3. Hvordan påvirker det en befolkning at være underlagt et styre, som udøver sin magt på denne måde? (Introducer evt. begrebet "statslig terror", som nedslagspunkterne fra tidslinjen illustrerer, og skriv elevernes bidrag under denne overskrift). <p>Man kan eventuelt kort komme ind på, hvilken rolle ideologi spillede i udførelsen af disse forbrydelser og holde dette op imod vigtigheden af/behovet for at skaffe arbejdskraft og midler til at gennemføre industrialiseringen. Under denne sidstnævnte pragmatiske tilgang kan der også nævnes den senere konkurrence med USA under den kolde krig, samt fokuset på at bevare Stalin ved magten.</p>
25-28	<p>Handout 1</p> <p>Tvangs-deportationer og transporten til Gulag.</p>	<p>Fortæl om forholdene på disse transporten, som på flere måder kan sammenlignes med transporten af jøder og andre grupper til de nazistiske koncentrations- eller udryddelseslejre: i overfyldte kreaturvogne, med mangel på plads, toiletter, drikke og mad.</p> <p>Ser man kynisk på det, kan man samtidig se tvangsdeportationerne som en logistisk udfordring for den sovjetiske infrastruktur: Mange millioner mennesker som skulle transporteres over lange afstande så billigt muligt. Der foregik et stort "ressourcespild", forstået på den måde, at planen med disse mennesker var, at de skulle arbejde, men i stedet døde de. (I modsætning nazisternes formål med jødiske fanger under Holocaust.)</p> <p>Hvordan passer Sovjetstyrets ønske om høj produktivitet sammen med at transportere fanger på denne måde? Virker det blot uigennemtænkt og ulogisk, eller kunne der alligevel være rationelle overvejelser bag det?</p> <p>Vis derefter handout 1 på en skærm eller som overhead og lad eleverne</p>

		læse de tre citater op. I den forbindelse kan man kort nævne Solsjenitsyns bog "Gulag Øhavet" og hans rolle i at udbrede vidnesbyrd fra Gulag.
28-40	Take a stand øvelse: ligegyldighed eller ondskab?	<p>Efter citaterne er læst op: Bed eleverne om at rejse sig og gå til den del af lokalet hvor der er plads. De skal nu placere sig i den ene eller den anden ende af lokalet, alt efter hvilken bagvedliggende faktor ved masseforbrydelser, de mener, er værst: ligegyldighed eller ondskab? (definer evt. ondskab, fx som ond hensigt). Dem, som mener, at det kommer an på konteksten, eller at det kan komme ud på et, kan stille sig i midten. Hvis man ændrer mening undervejs, er det muligt at skifte plads.</p> <p>Når eleverne har taget plads, muliggør det en diskussion om, hvorfor de står, hvor de gør - eller hvorfor nogen flytter sig.</p> <p>Efter diskussionen kan man fx samle op ved at sige, at der er forskellige måder, handlinger kan vurderes på – ud fra deres konsekvenser, ud fra hensigt/motivation, og ud fra nogle underliggende principper/regler om, hvordan mennesker bør behandle hinanden.</p>

2. Lektion

0-15 min	Gruppearbejde, Handout 2	<p>Inddel eleverne i 4 grupper. Hver gruppe skal besvare et af de følgende spørgsmål.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Citat 1, 2 og 4: Hvilke modsigelser er der imellem og internt i de enkelte udtalelser fra de russiske politikere? Hvordan bør man som politiker behandle en fortid, som gør en både "stolt og forfærdet" (jf. citat 4)? 2. Citat 3, 6 og 7: Hvilke interesser kan der være involveret i, at skoleelever i dagens Rusland får en bestemt opfattelse af historien? Begrund. 3. Citat 5: Hvad er grunden til, at den russiske befolkning, ifølge citatet, har fortrængt sovjetstyrets forbrydelser? 4. Citat 4 og 8: Er det andre landes anliggende, hvordan Stalins styre erindres i Rusland? Hvilke grunde kan der være til, at fx internationale menneskerettighedsorganisationer og EU involverer sig i disse spørgsmål?
----------	---------------------------------	---

		Bed eleverne skrive de 2-3 vigtigste punkter fra deres diskussion ned til præsentation for resten af klassen.
15-25:	Opsamling	De 2-3 vigtigste pointer fra hver gruppes diskussion præsenteres. Skriv dem evt. på tavlen og kommenter/diskuter.
25-40	Afsluttende diskussion og afrunding	<p>Fokus her afhænger af hvilke temaer/emner, der er kommet frem i løbet af gruppearbejdet og den øvrige undervisning.</p> <p>Eksempler på fokusspørgsmål:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Er der eksempler fra Danmarks fortid, som kan gøre en både "stolt og forfærdet"? Hvordan bliver disse behandlet, fx i historieundervisningen, den offentlige debat eller i medierne? (Fx Danmarks involvering som kolonimagt i Grønland, i slavehandel, eller samarbejdspolitikken under den tyske besættelse) 2. Kan der være nogle af de samme psykologiske processer i spil, når man fortrænger en fortidig forbrydelse, som når man er passiv tilskuer til forbrydelser i nutiden? (Vend evt. her tilbage til nogle af pointerne fra ondskab/ligegyldigheds diskussionen). 3. Kan historie være objektiv? Og hvad eller hvem skaber historien? Kan der kun være én historie – og hvem har ret til at bestemme hvilken version af historien, der skal overleve/vinde udbredelse? Kender eleverne til nyere eksempler på lande, hvor der findes "kampe om historien", "kampe om erindringen" eller slet og ret kampe om den virkelighed, befolkningen lever i? Hvad kan i så fald være årsagen til disse kampe? 4. Hvorfor skal vi interessere os for, hvad der skete under Stalin for mere end et halvt århundrede tilbage? Hvilken relevans har det i dag for nutidens Rusland og tidligere sovjetiske republikker – og i et større perspektiv? 5. Har emnet relevans for vores hverdag i dag? På hvilken måde? <p>Brug evt. denne afsluttende diskussion til at samle op på, hvad eleverne tager med sig fra lektionerne.</p>

Ekstra materiale:

Se billeder i bilag 2.

<http://www.youtube.com/watch?v=yZdHxAq2eXs&feature=related>

Denne video er et udklip fra dokumentarfilmen "The Soviet Story", som blev lavet af den lettiske filminstruktør Edvins Snore i 2008 og finansieret af EU. Klippet illustrerer, hvordan filmen drager paralleller mellem Sovjetunionen og Nazi-Tyskland. Mere information om filmen, trailer og dens kilder kan findes på <http://www.sovietstory.com>.

Bilag 1: handouts

Handout 1, anvendes fx i slutningen af 1.time. Billedet fungerer bedst på en skærm

Dette billede forestiller en tvangsdeportation fra Litauen til Sibirien og er fra Balzekas Museets hjemmeside (museum for litauisk kultur i Chicago, USA).

http://www.balzekasmuseum.org/Pages/hope_and_spirit_exhibition.html

Til forskel fra transporter til Gulag blev hele familier ofte tvangsdeporteret, også børn. Forholdene under transporterne forløb dog derudover forholdsvis ens.

De to første citater er vidnesbyrd; den tredje er fra bogen "Gulag Øhavet", som indeholder vidnesbyrd, primære kilder og forfatterens egne erindringer fra tiden som Gulag fange.

Handout 1

"Det var ikke et bevis på ondskab, men blot et bevis på den totale ligegyldighed, der kendetegnede konvojen. De betragtede os ikke som mennesker. Vi var blot en levende last."

(Nina Gagen Torn, *Memoria*, s. 69).

"... manglen på vand blev ikke bevidst brugt til at torturere os, men skyldtes snarere, at de ledsagende vagter skulle gøre en ekstra indsats for at hente vandet og ikke ønskede at gøre det uden direkte at have fået ordre til det."

(Antoni Ekart, *Vanished Without a Trace: Seven years in Soviet Russia*, s. 44)

"Hvis man ikke giver dem noget vand i et døgn, beder de ikke om lov til at gå på toilettet. Giver man dem vand én gang, beder de om at komme på toilettet én gang, men får man medlidenhed med dem og giver dem vand to gange, skal de på toilettet to gange. Så derfor handler det i bund og grund om almindelig fornuft: Lad ganske enkelt være med overhovedet at give dem noget at drikke."

Solsjenitsyn, *Gulag Øhavet*, Bind 2, s. 495-496.

Handout 2

Eksempler på kampe om historien i Rusland:

1. Dimitri **Medvedev**, Ruslands præsident (2009) i sin videoblog i forbindelse med en mindededag for ofre for Stalinismens terror: *"Selv nu kan vi høre stemmer, som hævder, at de mange døde tjente et større formål for staten. Ingenting kan være mere værd end et menneskeliv, og der er ingen undskyldninger for forbrydelserne."*
2. Vladimir **Putin**, Ruslands statsminister (2009) i et fire timers statsligt TV- program, hvor han besvarede 80 selvudvalgte spørgsmål fra en pulje fra over to millioner, indsendt fra hele Rusland: *"Uanset hvad nogle siger, vi vandt (krigen). Selv når man ser på tabene, ingen må kaste sten på dem som planlagde og ledte denne sejr. (...) Hvis vi havde tabt krigen, ville konsekvenserne for vores land have været endnu tungere."*
3. 2010: **Aleksandr Solsjenitsyns** bog "Gulag Øhavet", der blev udgivet i 1974, men som var forbudt igennem Sovjettiden, blev i 2011 obligatorisk læsning for elever på Ruslands ungdomsuddannelser. Bogen repræsenterer et meget kritisk syn på Gulag og indeholder mange vidnesbyrd om forholdene i lejrene.
4. Sergej **Markov**, politiker ved Historie-kommissionen ved regeringen i et interview til en vestlig journalist (2009): *"Der er nogle ting vi er stolte af... og nogle ting vi er forfærdede over. (...) Hvordan forklarer vi denne modsætning til folket?"*
5. Igor **Tjubajs**, sociolog og filosof, forsker i national identitet i et interview til dagbladet Information (2003): *"Lenin og Stalins styre var en tragedie for Rusland. Men det har befolkningen fortrængt og undladt at tage stilling til, selv om der ikke findes en eneste familie, der ikke har mistet familiemedlemmer på grund af sovjetstyrets forbrydelser."*
6. September 2010: En ny **universitetsbog** ("Ruslands Historie, 1917-2009") roser Stalin for at have ført Rusland *"fra ploven til atomvåben"*. Bogen blev skarpt kritiseret af historikere og menneskerettighedsaktivister, som indgav klage i retten. Kort efter blev bogen fjernet fra pensum i Moskva Statsuniversitetets Historiske fakultet.
7. 2010: En ny **lærermanual** for Ruslands folkeskolelærere ("Ruslands Historie, 1900-1945") pointerer, at masseordene var *"fuldstændigt rationelle"* og banede vejen for moderniseringen. Bogens redaktør, Aleksander Danilov udtalte i 2008: *"Vi forsvarer ikke Stalin. Vi udforsker hans personlighed og motivation og viser, hvad han faktisk opnåede."*
8. Vladimir **Putin udtalte i 2007 ved** et lærerseminar med titlen "Contemporary Issues of Teaching Modern History and Social Sciences": *"Selv om Stalins udrensninger var blandt vore histories mørkeste øjeblikke, skal vi ikke tillade andre at fremkalde skyldfølelse hos os."*

Kilder for citaterne:

1. <http://www.nytimes.com/2009/10/31/world/europe/31russia.html>, en artikel i New York Times, 30. oktober 2009
  2. <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/article6943477.ece> en artikel i The Times, 4. december 2009
  3. <http://www.izvestia.ru/news/news215132?print>, på russisk
  4. <http://standpointmag.co.uk/dispatches-jan-10-ben-judah-siberia-gulag-stalin>; den fulde titel af kommissionen er "Presidential Commission of the Russian Federation to Counter Attempts to Falsify History to the Detriment of Russia's Interests".
  5. <http://www.information.dk/79081>
  6. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/8007234/Stalin-era-repressions-justified-claims-new-anti-Semitic-Russian-textbook.html>;
<http://rt.com/politics/roar-russia-politics-history/>;
  7. Jones, A. (2011): Genocide: A Comprehensive Introduction. New York: Routledge. Side 511.
http://books.google.dk/books?id=BqdVudSuTRIC&pg=PA511&lpg=PA511&dq=Prosvesheniye+al+eksander+daniilov&source=bl&ots=FHalr1d7qe&sig=vGOZKzQO3I1jpCOxhu5GCTI2z-g&hl=da&ei=bl7aTeCmEsntOZC49eEP&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CDkQ6AEwBA#v=onepage&q&f=false
<http://www.dailymail.co.uk/news/worldnews/article-1051871/Stalins-mass-murders-entirely-rational-says-new-Russian-textbook-praising-tyrant.html>
  8. <http://www.dailymail.co.uk/news/worldnews/article-1051871/Stalins-mass-murders-entirely-rational-says-new-Russian-textbook-praising-tyrant.html> (slutningen af samme artikel)
- Lapidus, G. (2007): Between Assertiveness and Insecurity: Russian Elite Attitudes and the Russian Georgia Crisis. In: Post-Soviet Affairs, 23, 2, pp. 138–155. Side 148
- <http://iis-db.stanford.edu/pubs/22587/Russia-Georgia.pdf>

Bilag 2 – Links til billeder til starten af 1. lektion:

Befrielsen af Auschwitz:

<http://www.scrapbookpages.com/auschwitzscrapbook/history/index.html>

<http://www.scrapbookpages.com/auschwitzscrapbook/history/articles/Liberation.html>

Bilag 3: ekstra materiale

Yderligere læsning:

Anne Applebaum (2004) *Gulag: Historien om de sovjetiske straffelejre*. København.

Applebaum gennemgår i sit store værk Gulag-fangelejrenes historie og deres betydning i det sovjetiske samfund. Bogen giver desuden et godt indblik i fangernes liv og forhold i Gulag-lejrene.

Stéphane Courtois (red), (2002), *Kommunismens sorte bog*. Høst & Søn, København.

Bogen omhandler de forbrydelser, som kommunistiske regimer er ansvarlige for i en lang række lande. Bogens længste afsnit handler om Sovjetunionen og giver en grundig gennemgang af den statslige vold og terror, som blev begået både under Lenin og Stalin. Bogen er et godt sted at starte, hvis man ønsker overblik over den stalinistiske terror.

Niels Erik Rosenfeldt (2006). *Stalin-diktaturets anatomi*. Høst & Søn, København.

Bogen handler mere om Stalin som diktator end Stalin som person og er dermed forskellig fra de andre biografier, der er skrevet om ham. Læseren får indblik i, hvordan et statssystem baseret på kontrol og undertrykkelse blev bygget op og holdt ved lige.

Ekstra materiale:

<http://folkedrab.dk/stalinisme>

Tidslinjer: <http://folkedrab.dk/sw54564.asp>

Links til fotografier af, hvordan Stalin kan være synlig i gadebilledet i Rusland i dag (Jf. Stalins personlighedskult og erindringens mange facetter i vore dages Rusland)

1. maj demonstration i Moskva, 2006.

<http://www.life.com/image/57502266>

1. maj demonstrationen i Moskva, 2010.

<http://smolyak.livejournal.com/2198136.html>

Links til Nikolai Getmans malerier af Gulag:

<http://www.jamestown.org/aboutus/getmanpaintings/getmancatalog/>

Note: Der eksisterer kun meget få fotografier og filmklip fra Gulag-lejrene. Derfor har tegninger og malerier haft en særlig betydning i forbindelse med at få indblik i lejrenes hverdag. Det betyder, at billederne ikke har samme kildemæssige værdi som et fotografi, men til gengæld kan de måske fortælle noget andet om lejren, og hvordan den blev oplevet, end et fotografi kan.

Bilag 4. FN's Folkedrabskonvention, 1948. <http://www.folkedrab.dk/sw59500.asp>

Hele konventionen findes på den ovennævnte hjemmeside – her gives artiklerne 1-6.

FNS FOLKEDRABSKONVENTION (1948)

De kontraherende parter, som har overvejet den erklæring, som De Forenede Nationers plenarforsamling fremsatte i sin resolution nr. 96 (I) af 11. december 1946 om, at folkedrab efter folkeretten er en forbrydelse, som strider mod De Forenede Nationers ånd og mål og fordømmes af den civiliserede verden; som erkender, at folkedrab til alle tider i historien har tilføjet menneskeheden store tab, og som er overbevist om, at internationalt samarbejde er nødvendigt, hvis menneskeheden skal befris for denne afskyelige svøbe, træffer herved følgende aftale:

- **Artikel I**
De kontraherende parter bekræfter, at folkedrab, hvad enten det begås i fredstid eller i krigstid, efter folkeretten er en forbrydelse, som de forpligter sig til at forhindre og straffe.
- **Artikel II**
I nærværende konvention forstås ved folkedrab enhver af nedennævnte handlinger, der begås i den hensigt helt eller delvis at ødelægge en national, etnologisk, racemæssig eller religiøs gruppe som sådan:
  - a) at dræbe medlemmer af gruppen,
  - b) at tilføje medlemmer af gruppen betydelig legemlig eller åndelig skade,
  - c) med forsæt at påføre gruppen levevilkår, beregnede på at bevirke gruppens fuldstændige eller delvise fysiske ødelæggelse,
  - d) at gennemføre forholdsregler, der tilsigter at hindre fødsler indenfor gruppen,
  - e) med magt at overføre en gruppes børn til en anden gruppe.
- **Artikel III**
Følgende handlinger skal være strafbare:
  - a) folkedrab,
  - b) sammensværgelse for at begå folkedrab,
  - c) direkte og offentlig tilskyndelse til folkedrab,
  - d) forsøg på folkedrab,
  - e) meddelagtighed i folkedrab.
- **Artikel IV**
Personer, der begår folkedrab eller en anden i artikel III nævnt handling, skal straffes, hvad enten de er forfatningsmæssigt ansvarlige statsoverhoveder, tjenestemænd eller private personer.
- **Artikel V**
De kontraherende parter påtager sig i overensstemmelse med deres forfatninger at gennemføre den lovgivning, der er nødvendig for at sætte nærværende konventions bestemmelser i kraft, og især at foreskrive effektive straffe for personer, der er skyldige i folkedrab eller en af de andre i artikel II angivne handlinger.

- **Artikel VI**

Personer, der anklages for folkedrab eller for en anden i artikel III nævnt handling, skal stilles for en kompetent domstol i den stat, på hvis område handlingen er begået, eller for en sådan international kriminalret, som måtte have jurisdiktion i forhold til de kontraherende parter, der har anerkendt dens jurisdiktion.